

Az év könyvei

Felfedezett hagyatékok

Sajnálatos módon a Múlt és Jövő Kiadó legújabb kötete nem lehet az Év Könyve cím nyertesét közzé. Bizton állíthatjuk, hogy minden esélye meglett volna arra, hogy a tudományos munkák között elsőkelő helyezést érjen el – akkor, ha nem néhány nappal ezelőtt jelenik meg ez az irodalomtörténeti

kuriózumnak számító mű a magyar zsidó szellem-történetről. Sok tekintetben egyedülne – és így újdonságnak – számít a kérdéskör Komlós Aladár-féle feldolgozása. A magyar zsidóság tudománytörténetének nagy alakjairól, az irodalmi életben való részvételéről, illetve ezen területek fejlődésének kezdeti folyamatáról ilyen mélységben és terjedelemben sem Komlós előtt, sem pedig Komlós után egyetlen szerző sem vállalkozott.

A kétkötetes mű kiadásának is van némi pikantériája, ami részben a kézirat felfedezése körül – talán nem véletlenül – kialakult legendának köszönhető. Kőbányai János Komlós hagyatékában találta meg az iratsomót. A pontosság kedvéért azonban meg kell jegyeznünk, hogy korántsem egy egységes műről van szó. Ennek egyes részletei önálló tanulmányok, illetve minimonográfiák formájában még Komlós életében megjelentek, és csak alaposabb filológiai vizsgálatokkal lehetne megmutatni, hogy a kötet egésze mennyiben tér el a két világháború közötti időszakban publikáltaktól. Addig is olvassuk ezt a különlegesen nagy jelentőségű művet és a hozzá kapcsolódó második kötetet, mely olyan irodalmi tanulmányokat tartalmaz, amiket Komlós korábban a mára már nehezebben hozzáférhető felekezeti lapokban jelentetett meg. Mindezek után az olvasó pedig bizonyára sajnálkozikva állapítja meg – töprengve az okon –, hogy Komlós Aladár miért hagyta torzóban évtizedeken keresztül írt művét: A magyar-zsidó irodalomtörténetet.

Török Petra

Az alábbiakban a Magyar Hírlap kritikusai kiosztották saját „év könyve”-díjaikat, Ahogy nekik tetszik.

A Biblia nyomában

Az év könyve – de milyen alapon? Újdonság, eredetiség, hiánypótló tudományos csúcsteljesítmény, irodalmi csemege vagy kivételesen szép könyvmű? Mindezt egyben, egy régi-új kötetben láltam meg. Az év könyve számomra Scheiber Sándor Folklor és tárgy-története.

Így, teljes kiadásban, a két korábbi egységet összeillesztve először jelent meg az utolsó fél évszázad egyik legnagyobb magyar tudósának főműve. Az 1500 oldalas kötet gyönyörű borítóban, gondos tipográfiai tálalásban, szinte karcsúnak tűnik. Lapjain pedig az ezeréves magyar és a négyezer éves zsidó művelődés története konkrét témákban bontakozik ki.

Bibliai történetek nyomkövetése a világ-irodalomban, héber nyelvű ónyomatványok filológiai kérdései, motívumok kutatása a magyar irodalom folyamában, József Attila népdalforrásai vagy a bibliai motívumok előfordulása a háború utáni magyar irodalomban: Scheiber tudományközi szemléletében ezek mind egyet jelentenek. És ezt az egyet, a szellemi örökség méltó feldolgozását olyan

megejtő stílusban és szerényen, ugyanakkor olyan precíz megközelítésben nyújtja át, amittől a Folklor és Tárgytörténet nemcsak alapmű, hanem élvezetes olvasmány is lesz.

Alighanem még sok évtized kell ennek a rendkívül gazdag anyagnak a feldolgozására. A milécentenárium év könyvkiadása mindenestre ritka értéket tett az olvasó polcára ezzel a könyvvel.

Götz Eszter

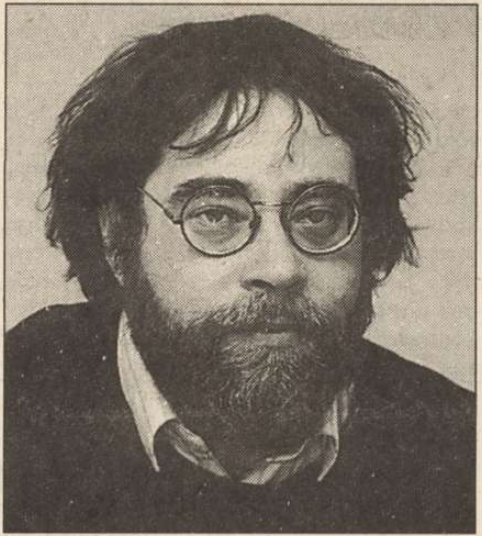
Higgadt iszonyat

Az évnek sok könyve volt, és ez jó; még jobb, hogy volt egy pár nagyszerű könyve is. Ezek egyike (s ha már dönteni kell, most, pillanatnyilag, mondjuk: az év könyve) Tar Sándor bűnregénye, a Szürke galamb (kiadta, nagyon szépen, a Magvető).

Mert a krimi, ha rendesen meg van írva, ki van találva, vannak szereplői, helyszínei, helyzetei, konfliktusai, nehezen felülmúlható olvasmány. Ha például nem nézik agyalagyultnak az olvasót (aki minden technikai-rendőri maszlagot bevesz), ha nem becstülük alá logikai felfogóképességét, ha a műfajt magát, szabályaival, előírásaival és szokásaival együtt komolyan veszik, de úgy, hogy közben változtatnak is ezeken – akkor a krimi a legkényesebb ízlés sem utasíthatja el. (Vagy ha ezt teszi, vessen magára.)

Tar krimije ilyen.

Tar pályáján is, a krimiírásban és a magyar prózában is új, meghökkentő, feldolgozandó és érdekes fordulat ez a bűnügyi történet. Ráadásul a Szürke galamb a magyar kisváros nyomorúságos, visszataszító, kicsinyes és szegényes közegében zajlik, olyan mélyvilágban, amelynek létezéséről csak nagyrítán szerzünk tudomást. (Tar, mellesleg, proféta is: az utóbbi hónapokban-hetekben mintha egyre többet látnánk meg e világ – változatlan rejtélyes – mozgásaiból.) Tar lenyűgözően ismeri és érti a társadalom mindazon szeleiteit, ahová csak tekint; a kizsákmányolt munkások és az elnyomorodó munkanélküliek után pillantása most másfele mozdult. Borzalmas gyilkosságok, iszonytató, érthetetlen halálok sorakoznak a bűn-

Perui krimi

Fölfedezésértékű külföldi prózával – az esedékes Hrabalok, Kunderák és persze Updike odaadó olvasása mellett – kritikusként az idén háromszor találkoztam. Viktor Jerofejev Az orosz széplány című elragadóan közönséges és szíven ütő regényéről tavasszal beszámoltam lapunkban. Orosz származék, de francia író Andrei Makine Goncour-díjas is. Nyaktörő érzelmi és művészi magaslatokon egyensúlyozó munkáját, a Francia hagyatékot érzésem 1996 kiemelkedő könyvének, ha –

– ha összele bele nem szeretek (megint) egy Mario Vargas Llosa-remeklétsbe. Valósággal transzba ejtett, nemcsak a diadalmas tehetség mesterségbeli biztonsága, hanem drámai feszültséget teremtő, valósággal isteni adottsága is. Természeténél fogva magasrendű és (igenis!) közérthető regénye a Halál az Andokban a múlt meg a jelen bravúros egymásba csúsztatásával, varázos vegyítésével tűzött újabb és újabb bűvöletbe, miközben menthetetlenül belekevert a kiismerhetetlen, mégis otthonosan gomolygó perui események kellős közepébe. Lévéen szó alapján bűnügyi történetről, a nyomozás rejtelmeit s a titkokkal teljes kudarcokat megjeleltve sem marad el Vargas Llosa a kóprofi kortárs krimiszerzők mögött. A borzongató érdekesség azonban nem a fő vonzereje a vadregényes hegyek közt játszódó históriának. Főlkavaróbb, azonosulásra késztehetőbb az izgalmaiknál és fordulatoknál mindaz, ami megesis a csodásan jellemzett szereplőkkel; legyenek ők eszement forradalmárok, jóságos rosszslányok, zöldfüllű ifjonok, elaggott gonosztevők vagy visszataszító áldozatok....

A zsenialitás nélkül elképzelhetetlen mindentudó életszerűség pazar eleganciával adja vissza a bármilyen apróságban föllelhető emberi létezés intenzitását. Egyszersmind „működésben” bemutatója az olyan alkotó, magához könyörtelen kifejezésbeli igényességét, aki a lehetséges tökély állandó ostromlásánál egy jottányival sem adja alább.

Iszlai Zoltán

Teremtődő világ

Nem vagyok benne biztos, hogy 1996-ra vagy bármelyik évre lokalizálható volna hatásában, meg így, kiemelten is – mintegy oklevélre érdemesítve – ez a döbbenetes vallomásfolyam, egy rendkívüli személyiség sok évtizednyi gyötrelmes, önmagát sem kímélő tépelődésének és képzeldődésének terméke. Csak annyi bizonyos, hogy most, a karácsonyi könyvvásárra jelent meg Tolsztoj naplóinak magyar nyelven harmadik, a korábbiaknál jóval bősegebb válogatása. Az önfeltárás pszichológiai kényszere vitte rá Tolsztojt, hogy ifjúságától szinte halála pillanatáig naplót vezessen, s minthogy időnként zavarta annak tudata, hogy nyilvánosságra fog kerülni, a „hivatalos” napló mellett még ki-az-az önmagának szánt „titkos” és „bizalmas” naplókat is írt. A kötetet szerkesztő Török Endre egyik szép tanulmányában méltán jellemezte úgy e csillaghatatlan kedvtől naplókészítést, mint „mindennapos kísérletet az önkultusz megsemmisítésére az önszeretet által”. Hiszen az író együtt és egyszerre törekedett erkölcsi kiválásra és az őt erre ösztönző-feszítő hiúságának legyőzésére.

Legalapvetőbb késztetése volt a készlen talált megváltoztatása – magánéletében éppúgy, mint a szellemi szférában. Már házasságkötésének másnapján arról panaszkodik, hogy náluk „minden ugyanúgy van, mint másoknál”, s mintegy fél évszázad múlva mélyen elkeserült, hogy Andrej fia is azt a vezérelvet követi: úgy élni, mint a többiek. „A világ nem teremtett, hanem teremtdők” – jegyezte be naplójába 1894-ben, s ezért nem fogadja el sem a teremtdő Isten gondolatát, sem az állam vagy a kultúra függetlenítését az emberek akaratától. A szenvedés elviselését és az igazságtalanság leküzdését önmagunk belső tökéletesedésétől remélte. Érthető, hogy nézetei a világi és egyházi hatalom nézőpontjából az anarchistákénál is veszélyesebbnek tűntek, mivel ő nem az erőszak éppen érvényes változatát, illetve változatait vette célba, hanem magát az erőszakot. Aligha kétséges, hogy az erőszakmentesség programjával Tolsztoj elébe akart menni a későbbi fejleményeknek, előre meg-érezte, hogy a huszadik századi emberre milyen veszedelmes történelem vár.

Veres András

Privát történelem

Lassanként leperog századunk. Ennek kétszere-sen is örülhetünk. Túl vagyunk (talán) már a nehezen, s reménykedhetünk, hátha a következő könnyebb lesz. Fellelégezhetünk és kényelmesen végignyújtózva karszékünkön nyugodtan fel-lapozhatunk egy XX. századi sajtótörténeti visz-szapillantást: miről is tudósítanak a fővárosi napi-lapok címlapjai 1900–1990 között. Az évszázad

nyugodtan indult – a szerencsétlen sorsú trónörö-köspár, Ferenc Ferdinánd és Chotek Zsófia el-jegyzésével – s reménykeltően végződött a '90-es választások után az Országgyűlés megalakulá-sával. Ami viszont a két dátum között történt...

A kötet anyagát összeállító Vince Mátyás privát történelme sok mindenben egybeesne a szaktör-ténész vagy politológus válogatásával és fteleté-vel. Szép kényelmesen végiglapozhatjuk a köny-vet s jó nagyokat bölogathatunk, bizony-bizony, ez ekkor és így történt. Bizony Bleriot 1909-ben átrepülte a La Manche-csatornát, bizony 1915 á-prilisában elesett Przemysl erődfőtnéye; bizony, hárommillió ember pusztult el az 1923-as „japá-ni” földrengés során; bizony Hekus Dönci '47 no-venberében a siralomházban csücsült; s bizony 1974 augusztusában lemondott Richard Nixon. Így történt, hisz megírta az újság is.

A sajtó persze áruklodik is az adott korra, külö-nösen, ha hiányérzetünk támad. Megdöbrentő, de igaz – olvasható a bevezetőben –, hogy Mao Ce-Tung halálhíre a második oldalra szorult. Annak idején persze Lenin haláláról a Friss Újság címlapon számolt be.

Azon tűnődöm, vajon hogyan élnek közöt-tünk, akik számára nem csupán címlapsztorit je-lentenek e hírek – kezdve 1900-tól –, hanem an-nál jóval többet, lévén ők benne éltek és élnek a történelemben. Mindannyiunk közös huszadik századi történelmünk. Egyet én is ismerek kö-zülük, Eszter nénit, aki 1900-ban már tudott ol-vasni. Mindenekelőtt neki ajánlom e kötetet.

Schweitzer Gábor

„Az én kincsem”

Kórházban érezni csak igazán a relativitást: kétszer annyi ideig tartanak a percek, órák, mint bárhol másutt. Feküdtem az ágyamon, torkig voltam saját betegségemmel, szerettem volna megelégedezni róla, de hiába lapoztam bele azokba a könyvekbe, amelyekről kritikát kellett volna írnom, noha magam kértem el őket, most nem volt türelmem hozzájuk. A napilapokhoz, a hetiekhez, az irodalmi folyóir-tokhoz sem. S akkor egy barátom beküldte Bo-humil Hrabal Háziurukját, próbálkozzam meg azzal.

Ez lett számomra az év könyve. Önéletrajzi trilógiájának ez a kötete – épp a legelső – va-lahogy elkerült, feladatként nem ért el, mára meg (odakint) alig maradt időm. Ebben a könyvben nincs semmi letelezés, aktuális politikai szenzáció, történelmi perújítás. Nem, ebben csak szintisza élet van, elbájoló és sokféle arcát mutató, neveléses és meg-hatód, érdekes és elandaltó. Ezt a részt is, mint a Foghíjak meg a Vita nuova címűeket, már eleve nyert ügyégy teszi a káprázatos írói ötlet, hogy Hrabal a felesége szemével látat-sza, zavaival meséli el házasságuk történetét, kapcsolatuk hullámvázait. „Az én kincsem” –

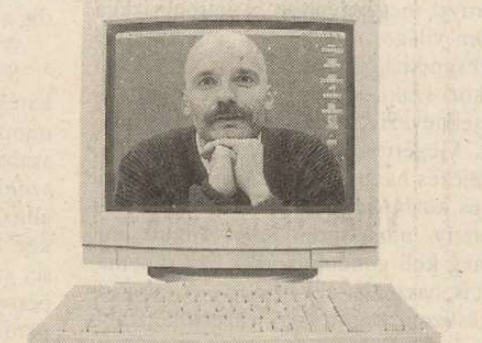
így beszél róla ez a fantasztikus kis egyéni-séggé formálódó asszony, s persze, azt is „ki-fecsegi” nekünk, ha az ő kincse link, része-ges, öntelt vagy goromba, de arról se hallgat, ha be kell látnia, hogy tévedett, mert mindez-zel együtt (vagy ennek ellenére) imádní való ember, akivel együtt él. E könyv minden pil-lanata meglepetés, de ráismerés is, olyan sze-szélyes az egész, mint az élet, amihez Hrabal kedvet csinál annak is, aki történetesen ép-pen unja.

Nyerges András

Hálórágóknak

Az idei év a hazai Internet-vizeken a nulladiknak számít. Sok minden történt korábban is, de idén már nyugodt szívvel elmondhatjuk: van mit olvas-niuk a hazai hálórágóknak is. A Kossuth rádió (http://www.kossuth.enet.hu) óránként friss híre-keket ad, napilapok, hetilapok is olvashatóak a hálón. Az iNeRNeTTo (http://www.internetto.hu) című internetes napilap naponta beszámol a külföldi és hazai hálózati hírekről, és mára a legbefolyásosabb hálózati orgánummá nőtte ki magát. Megtalálhat-juk a népszerű együttesek lapjait, elérhetőek a kor-mányzat és az önkormányzatok fontosabb informá-ciói is. A Magyar Elektronikus Könyvtár (gopher://gopher.mek.iif.hu/hh/porta) gyűjteménye is szé-pen szaporodik. Az év legfontosabb fejleménye mégis az, hogy az Internet használói kezdik belak-ni a hálót, izgalmas, új formák jöttek létre, papíron vagy más médiumon elképzelhetetlen ötletekkel találkoznak Andrasew Iván (andrasewa.elender.hu) egysemélyes hírlevelet indított: ha elküldjük neki az e-mail címünket, akkor rendszeresen el-küldi a legfrissebb írásait. A különleges magánújság első kísérleti száma már megjelent: a szerzőnek a rádióban elhangzott interjúját és az egyik vasár-napi újságban megjelent cikkét és néhány más frást tartalmaz.

Balner Péter (http://www.spr.internet.hu/~ball-ner/), a Hócipő grafikus az találta ki, hogy ha el-

küldjük neki a fényképkünket, akkor megrajzolja a karikatúránkat, és ha hozzájárulunk, a fényké-pünkkel együtt kiteszi a saját internetes oldalára. Néhányan már éltek is ezzel a nem mindennapi le-hetőséggel. Olyan ez, mintha Ballner kiülne a Vö-rösmarty tére ingyen portrért rajzolni, csak azért, mert rajzolni jó. Emellett természetesen megte-kinthejtjük Ballner más rajzeit is.

Jövőre több profi kiadvány lesz, hiszen a hir-de-tők kezdik felfedezni az új médiumot, a pénz egy-re nagyobb patakokban csordogál az Internetbe. De azt reméljük, hogy a gondosan megtervezett és katonás pontossággal frissített kiadványok mellett sok friss ötlettel, játékos kiadvánnyal találkozha-tunk majd.

Nyíró András

A sötét árnyék megszólítása

Arra a bizonyos lakatlan szigetre magammal vinném Orbán Ottó verseskötetét. Mert olyan vékony és mert olyan súlyos. Azért súlyos, amiért elkerült. Költője fölfelé tart a Csomo-lungmára, már a csúcs közelében jár, átlátni rajta, mintha üvegball volna. Mondja a magát. A magáé: a miénk, talán ezer példányban.

Azt mondja, a művészet, vegyük úgy, hegymászás. Úgy vesszük. S aztán rájövünk, hogy a versírás pedig az élet metaforája. A költő egy meggyilkolt király, a Guten-berg-galaxis szelleme. A dán királyfi is, Macbeth is lefokozva. Természetesen, hi-szen rólunk szól. Együgyű hadvezérek korcs hentesek és mérsárosok, baszógépek pedig királydrámák hősei. Mi a lefelé fokozás ha-tára? Hát az, hogy ébredéskor – megtagadva a modern és posztmodern közös hittételét – nem undok fekete bogár képében kapáló-dzunk az ágyban. A baj abból származik, ha emberalokban ébredünk.

Korunk bármely szörnyettetre kész, de közben szépnek is kívánja látni magát. Jago elvetemült gazember, átejt, bűne csábít, hátba szúr, saját magának azonban nem ha-zudik. Korunk hőse az öncsalásban is edzett, példás életű állampolgár. A rene-szánsz alávaló emberre saját maga volt. Mi Szórtelen Földönfutók vagyunk, kamerába bázslagunk, kistsílló szatcsokként orszá-gunkat egy benzint köpő, négyülékes robot-